

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради
Бердянського державного
педагогічного університету

від 25 серпня 2016 року
(протокол № 1)

Аналіз музичних творів

ПРОГРАМА
обов'язкової навчальної дисципліни
підготовки бакалавра
спеціальності
014 Середня освіта (Музичне мистецтво)

**Бердянськ,
2016 рік**

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: кандидат педагогічних наук, доцент П.Б.Косенко

Обговорено та рекомендовано методичною радою Бердянського державного педагогічного університету “16” червня 2016 року, протокол № 8

ВСТУП

Програма вивчення обов'язкової навчальної дисципліни “Аналіз музичних творів” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня бакалавр, галузі знань 01 Освіта, спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є загальні основи будови музичних творів на рівнях звукового матеріалу, інтонаційної мови, фактури та композиції, характеристика жанрових та стильових ознак музичної форми.

Міждисциплінарні зв'язки: курс «Аналіз музичних творів» узагальнює та продовжує той музично-теоретичний досвід студентів, якого вони набули у процесі вивчення таких дисциплін як «Історія музики», «Теорія музики та сольфеджіо», «Гармонія», «Поліфонія». Для актуалізації набутих знань та вмінь з «Аналізу музичних творів» слід використовувати міждисциплінарні зв'язки з такими музичними дисциплінами, як методика викладання музичного мистецтва, історія музики, практикуми інструментально-виконавської і вокально-хорової підготовки, навчальна і виробнича практики.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни “Аналіз музичних творів” є послідовне та систематичне формування у студентів вмінь робити структурний аналіз музичних творів, розкривати їх сутність, жанрові витоки, образний зміст, типові та характерні засоби втілення музичного образу, визначати місце у сучасній культурі.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни “Аналіз музичних творів” є:

- набуття студентами знань з інтонаційно-мовної організації музичної форми та її елементів, властивостей та принципів музичної композиції, стилістичної та жанрової системи музичних творів;
- оволодіння практичними навичками аналізу музичних творів в єдності форми та змісту, яке може бути використано в подальших заняттях та самостійній творчій роботі майбутніх вчителів музики;
- виховання художнього смаку, почуття стилю, формування об'єктивних критеріїв оцінювання явищ музичної культури, розвиток творчих здібностей студентів.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні набути таких компетентностей:

ЗК 4. Системні

Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. Здатність використовувати набуті знання, вміння та навички для вирішення професійних завдань, виходячи з конкретних практичних ситуацій. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ФК 3. Музикознавча

Здатність розуміти базові теоретичні та практичні закономірності музичного мистецтва, усвідомлювати його художньо-естетичну природу.

ФК 4. Музично-виконавська

Здатність здійснювати виконавську діяльність на базі професійних знань та навичок гри на музичному інструменті, сольного та хорового співу, хорового диригування, оркестрової та ансамблевої гри.

Та демонструвати такі результати навчання:

ПРН 12. Застосовувати професійні знання, вміння та навички для розв'язання практичних завдань, що виникають під час педагогічної діяльності та у повсякденному житті.

ПРН 16. Виявляти обізнаність з історії української та зарубіжної музики, володіти спроможністю аналізувати різні зразки музичних творів, визначати їх стилістичну приналежність, давати вербальну характеристику різноманітним явищам музичного мистецтва.

ПРН 17. Володіти термінологією музичного мистецтва, його понятійно-категоріальним апаратом.

ПРН 18. Демонструвати наявність спеціальних музичних здібностей, таких як звуковисотний і тембровий слух, відчуття ритму, музична пам'ять, загальна музикальність.

ПРН 19. Здійснювати слуховий аналіз, підбирати мелодії в межах програми загальноосвітньої школи і акомпанемент до них, транспонувати, перекладати і аранжувати невеликі за обсягом хорові та інструментальні твори для різного складу виконавців.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин/ 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Тема 1. Завдання та зміст дисципліни «Аналіз музичних творів». Вихідні поняття. Систематика та характерні ознаки музичних жанрів. Основні елементи будови музичної форми. Визначення поняття музична форма. Функції музичного твору. Два підходи до передачі змісту засобами музичної мови.

Визначення поняття музичні жанри. Від чого залежить поділ музичних творів на жанри.

Визначення поняття музичний стиль. Класифікація музичних стилів. Музична тема як образно-структурна та інтонаційна одиниця музичного цілого.

Тема 2. Структурна організація музичної мови.

Тематичне значення мотиву як конструктивної одиниці музичної форми. Класифікація мотивів на підставі їх метричної варіантності. Образно-виразна роль мотивів. Фраза, речення, основні принципи тематичного розвитку. Масштабно-тематичні структури.

Поняття про функцію частини музичної форми. Типи викладання та їх характерні ознаки.

Період як форма викладення відносно закінченої музичної думки. Застосування періоду, його роль у музиці. Межі періоду. Характерні ладотональні та гармонічні особливості побудови періоду.

Класифікація періодів. Період як самостійна форма.

Тема 3. Проста 2-частинна форма.

Поняття простої форми. Основні властивості; різновиди; розповсюдження простих форм.

Проста двочастинна форма. Принцип будови. Різні типи співвідношення першої і другої частини. Двочастинна безрепрозна форма: контрастного типу, розвиненого типу. Двочастинна репрозна форма. Будова другої частини. Поняття середини, репризи. Вступ і закінчення у п'єсах, написаних у простій формі.

Тема 4. Проста 3-частинна форма.

Проста тричастинна форма. Принцип будови. Застосування простої тричастинної форми. Основні різновиди простої тричастинної форми: однотемна, двотемна.

Середина форми розвиненого типу, особливості тематичного і тонально-гармонічного розвитку. Прийоми побудови середини. Середина форми контрастного типу; особливості експозиційного викладення нового матеріалу; використання загальних форм руху; можливість сполучення ознак середин контрастного і розвиненого типу.

Різні типи реприз, відмінність тричастинної форми від репризної двочастинної. Повторення частин простої тричастинної форми. Особливі види простої тричастинної форми. Вступ і закінчення у творах, написаних у простій тричастинній формі, інтонаційний матеріал, гармонічні особливості. Кода – розвинене доповнення до форми в цілому.

Сфера застосування простих форм.

Тема 5. Складна 3-частинна форма.

Поняття про складну форму. Основні властивості форми. Різновиди складних форм.

Складна тричастинна форма. Композиційна будова. Контраст тем на основі їх взаємо доповнення. Значення 1-ї частини форми.

Два типи середніх частин: тріо та епізод. Перша частина складної тричастинної форми. Типи її побудови. Середня частина типу "тріо": основні властивості, ознаки, структурні особливості. Походження терміну "тріо". Застосування складної тричастинної форми з "тріо". Середня частина типу "епізод", основні властивості та ознаки, можливі варіанти будови; тонально-гармонічні особливості епізоду. Застосування складної тричастинної форми з епізодом. Реприза складної тричастинної форми (статична та динамічна). Різні типи змін у репрізі: варіювання, скорочення, розширення та ін. Вступ та кода.

Тема 6. Складна 2-частинна форма. Складні багаточастинні форми.

Визначення складної 2-частинної форми. Ознаки схожості і відмінності складної 2-частинної і складної 3-частинної форм. Сфера застосування складної 2-частинної композиції. Композиційні принципи будови складних багаточастинних форм. Складна багаточастинна форма із репрізним замиканням. Симетрична форма. Концентрична форма. Приклади застосування складних багаточастинних форм.

Тема 7. Рондо. Історично-стильові риси форми рондо.

Принцип та поняття форми рондо. Назва частин. Походження рондо. Найбільш загальні властивості творів, написаних в цій формі (жанровий характер, тип руху тощо).

Старофранцузьке (або куплетне) рондо: характерні особливості тонально-гармонічних відношень, співвідношення та кількість частин, характерні репрізи рефрену, стилістика тощо. Застосування.

Класичне рондо: коло образів та характер тематизму, кількість частин, їх будова; будова рефрену та його репріз; епізоди та характерні тональні співвідношення розділів; роль сполучних побудов. Кода, її зміст та побудова. Застосування класичного рондо.

Післякласичне рондо. Об'єднання під цією назвою різних типів форми, що належать до різних епох. Деякі властивості післякласичного рондо: посилення контрасту та самостійність частин.

Збільшення їх кількості та вільні співвідношення та можливість проведення двох епізодів підряд. Репризи рефрену та характерні тональні співвідношення. Риси сютності.

Тема 8. Варіаційні форми.

Варіаційність як принцип розвитку. Варіаційність та варіантність. Варіаційність та імпровізаційність. Тема варіацій як експозиційне явище. Класифікація варіацій.

Варіантно-куплетна форма.

Варіації на основі незмінної мелодичної лінії (остинатні варіації).

Старовинні варіації типу "басо остінато": походження, жанрові ознаки. Будова та характерні риси теми. Принцип варіювання. Значення поліфонічних прийомів розвитку. Групування окремих варіацій.

Варіації на витриману мелодію: принцип форми, характер мелодії, що варіюється, засоби варіювання. Застосування варіацій цього типу.

Варіації на основі незмінної функціонально-гармонічної послідовності (тип «чакони»).

Тема з варіаціями або класичний варіаційний цикл. Застосування в творчості композиторів кінця XVIII-XIX століть. Особливості образного змісту та структури теми. Засоби варіювання, можливість деяких відхилень від традиційних обмежень. Кода та її характерні особливості.

Вільні післякласичні жанрово-характерні варіації, їх виникнення в епоху романтизму, застосування в музиці XIX-XX століть. Тема як імпульс до створення нових образів в вільних варіаціях. Особливості жанрово-характерного варіювання (тональний план, методи розробки та поліфонічні методи).

Подвійні варіації, їх виразні властивості та застосування. Засоби введення другої теми та порядок варіювання.

Використання варіаційних форм.

Тема 9. Сонатна форма та її структура.

Сонатна форма як вищий тип гомофонної структури, яка відображає динамічність процесу музичного мислення. Основний композиційний принцип та драматургічна основа. Коло образів та жанрів, що використовуються у сонатній формі. Поняття сонатної форми, її застосування.

Композиційні принципи утворення сонатної форми.

Експозиція як перший розділ сонати. Його образно-драматургічне значення.

Головна партія – побудова, в якій виражена головна музична думка. Типове коло образів та характер музики. Основні властивості. Класифікація головних партій за тематичними, тональними, структурними особливостями.

Сполучна партія. Функція сполучної партії. Тип її викладу, тематичний зміст, гармонічна будова.

Побічна партія: тематичний зміст та образний контраст побічної та головної партій, структура коло тональностей побічної партії. Межа побічної партії.

Заклучна партія – тематична основа, тонально-гармонічна та структурна будова. Випадки заміни заключної партії простим заключенням.

Розробка, її драматургічна роль. Ознаки (інтонаційне зближення або зростання контрастності тем, характерні тональні співвідношення). Композиційні методи розробки. Структура розробки.

Реприза – тональна єдність між головною та побічною партіями в репрізі. Головна партія в репрізі: точне чи змінене її повторення, динамізована (під впливом попереднього розвитку). Характерні структурні і тональні зміни у сполучній партії.

Побічна партія в репрізі, зміна тональності при відсутності, можливі змістові зміни в побічній партії в сонатах композиторів XIX-XX століть. Заклучна партія як перехід до коди. Особливі види репріз: субдомінантова, дзеркальна. Кода та її різновиди.

Тема 10. Варіантні видозмінення сонатної форми.

Сонатна форма без розробки (скорочена). Заміна розробки модулюючим сполученням. Особливості тематизму та розвитку. Застосування.

Сонатна форма з епізодом замість розробки: внесення доповнюючого контрасту. Будова епізоду.

Сонатна форма з подвійною експозицією – типова форма класичного концерту. Застосування в перших частинах концертів. Властивості однотональної оркестрової та сольної експозицій. Синтез цих експозицій у репризі. Розміщення сольної каденції. Віртуозний характер сполучених розділів та заключної партії.

Типові ознаки старовинної сонатної форми. Поняття тонально-симетричної структури. Тричастинна старовинна сонатна форма, її відмінність від двочастинної старовинної та від класичної сонати. Застосування форми старовинної сонати в творчості композиторів кінця XVII–XVIII століть.

Рондо-соната. Поєднання ознак сонатної форми та форми рондо. Побудова різновидів форми: з епізодом і розробкою, прості тональні плани. Характер музики, структурні варіанти головної партії, можливі зміни у подальших проведеннях. Сполучна партія, її відносна стислість. Засоби переходу до другого проведення головної партії.

Контрастний епізод, його подібність до тріо у складній тричастинній формі, побудова; перехід до репризи.

Розробка, її побудова. Випадки використання епізоду та розробки.

Реприза: можливість вилучення одного з репризних проведень головної партії, використання четвертого проведення для переходу до коди; транспозиція побічної партії. Кода, її узагальнююча функція у творі.

Тема 11. Циклічні форми.

Загальні властивості циклічних форм як форм, що об'єднують єдиним задумом різні контрастні частини. Види циклу.

Сюїта: зародження у XVI ст. в Італії, Франції, сюїта епохи бароко; різновиди сюїти другої половини XVIII ст., нова сюїта XIX-XX ст.; сюїта мініатюр, симфонічна сюїта; сюїта з опер, балетів; хорова сюїта та близькі до неї форми.

Сонатно-симфонічний цикл, класичний цикл з трьох або чотирьох частин; посилення тематичних та образних зв'язків у сонатно-симфонічних циклах XIX-XX ст.; цикл у творах епічного жанру; цикли зі іншою кількістю частин (дві, п'ять тощо).

Вокально-симфонічні циклічні твори: ораторія та кантата, їх особливості, риси подібності та відмінності.

Тема 12. Вільні та мішані форми.

Створення вільних та мішаних форм на підставі комбінування або модифікації різних принципів формоутворення. Мішана форма, в якій присутні ознаки двох або кількох форм. Вільна форма індивідуального типу. Відсутність чіткого розмежування між вільною та мішаною формами.

Жанр фантазії, що пропонує нестандартні варіанти розвитку музичної думки. Рапсодії, поеми – програмні твори XIX ст.

Сполучення форм: сонатної та циклічної, сонатної та варіаційної тощо. Різноманітність вільних форм у музиці XX століття.

Тенденції формотворення та типології музичних творів починаючи з 2-ї половини XX ст.

3. Рекомендована література

Базова

1. Аналіз музичних творів : навчальний посібник для мистецьких закладів I-II рівнів акредитації / Бортнік А.С., Музичук І.В., Пастуханова Н.В., Чайковська О.В. – Рівне : РДГУ, 2011. – 138с.
2. Григорьева Г.В. Музыкальные формы XX века : курс «Анализ музыкальных произведений»: учебное пособие для вузов/ Г.В. Григорьева. – М. : ВЛАДОС, 2004. – 174с.
3. Способин И. Музыкальная форма /И.Способин. – М. : Музыка, 2007. – 400с.
4. Холопова, В.Н. Формы музыкальных произведений: учебное пособие для вузов / В.Н.Холопова. – СПб : Лань, 2006. – 489с.
5. Шип С.В. Музична форма від звуку до стилю: навчальний посібник / С.В.Шип. – К. : Заповіт, 1998. – 368 с.
6. Якубяк Я. Аналіз музичних творів (Музичні форми) / Я.Якубяк. – Тернопіль : СМП «АСТОН», 1999. – 208 с.

Допоміжна

1. Бонфельд М.Ш. Анализ музыкальных произведений: структуры тональной музыки: учебное пособие для ВУЗов /М.Ш.Бонфельд. – М. : ВЛАДОС, 2003. – 207с.
2. Бородай М.В Теорія музики в системі професійної музичної освіти : навчально-методичний посібник / М.В.Бородай, О.Б. Сивик. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2012. – 56 с.
3. Дубінець І. В. Гармонія (модульний курс) : навчальний посібник / І.В.Дубінець. – Донецьк : ЛАНДОН-ХХІ, 2012. – 252 с.
4. Лисько, Зиновій. Музичний словник / Репринт. вид. Київ : Муз. Україна, 1994. – 168 с.
5. Матвеева О.В. Навчальний посібник «Поліфонія» (за кредитно-трансферною системою) / О.В.Матвеева. – Бердянськ : Видавець Ткачук О.В., 2014. – 181 с.
6. Основы теоретического музыкознания: учебное пособие для вузов. / Под ред. М.И. Ройтерштейна. – М. : Академия, 2003. – 271с.
7. Побережна Г.І. Загальна теорія музики / Г.І. Побережна, Т.В. Щериця. –Київ, 2004. – 303 с.
8. Ройтерштейн. М.И. Основы музыкального анализа: учебник для педагогических ВУЗов / М.И. Ройтерштейн. – М. : ВЛАДОС, 2001. – 111с.

4. Методи навчання:

- 4.1. Методи оволодіння знаннями, уміннями і навичками: розповідь, пояснення, бесіда, проблемний виклад, демонстрація мультимедійних матеріалів, виконання практичних завдань і вправ, робота з літературою.
- 4.2 Методи контролю і самоконтролю: усний контроль (індивідуальне фронтальне і комбіноване опитування); письмовий контроль (колективні та індивідуальні завдання з аналізу музичних форм); тестовий контроль.

5. Форма підсумкового контролю успішності навчання – екзамен

6. Система оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка шкалою ЄКТС
	Для підсумкового семестрового контролю, що включає екзамен, курсову роботу, практику	Для підсумкового семестрового контролю, що включає залік	Для всіх видів підсумкового контролю
90-100	відмінно	зараховано	A (відмінно)
65-89	добре		BC (добре)
50-64	задовільно		DE (задовільно)
35-49	незадовільно	не зараховано	FX (незадовільно) з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно		F (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

7. Додаткова інформація _____